

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ประสบการณ์การศึกษาของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงวัยระดับปริญญาตรี ในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช” ครั้งนี้ จะช่วยสะท้อนให้ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องในหน่วยงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ได้เข้าใจลึกซึ้งถึงลักษณะและแง่มุมต่าง ๆ ทั้งด้านความรู้สึก ความคิดเห็นและประสบการณ์ของกลุ่มผู้เรียนวัยผู้ใหญ่และผู้เรียนสูงวัยที่ได้พบระหว่างเรียน โดยนำเสนอสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลใน 6 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) ภูมิหลังก่อนเข้าศึกษา 2) จุดเริ่มต้นในการตัดสินใจเข้ามาศึกษา 3) ประสบการณ์ระหว่างการศึกษา 4) ปัญหาสุขภาพและแนวทางแก้ปัญหา 5) ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาในกระบวนการเรียนการสอน และ 6) แหล่งสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาทางการศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ภูมิหลังก่อนเข้าศึกษา

ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ที่มีช่วงอายุ 51-59 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และผู้เรียนสูงวัยมีช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไปส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ในภาพรวมมีอายุต่ำสุดและสูงสุดระหว่าง 51-76 ปี มีภูมิลำเนากระจายอยู่ในทุกภาคของประเทศ อาศัยอยู่กับคู่สมรสและลูกหลาน วุฒิการศึกษาเดิมมีในระดับปริญญาตรี และปริญญาโทรวมกันเกินกว่าครึ่ง ที่เหลือเป็นวุฒิ ปวส. และมีมัธยมศึกษาตอนปลาย หลายคนเรียนจบมาจากหลายสถาบันทั้งในสาขาวิชาที่ต่อเนื่องและในสาขาวิชาที่แตกต่างไปจากเดิม ทุกคนมีประสบการณ์ทำงานมาก่อนที่จะเข้าศึกษาที่ มสธ. โดยทำอาชีพในในธุรกิจเอกชนและธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด ที่เหลือมีอาชีพเป็นครูอาจารย์ แพทย์ ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ และข้าราชการบำนาญ อาชีพที่หลากหลายทำให้ผู้เรียนแต่ละคนมีรายได้ที่แตกต่างกันตามไปด้วย ซึ่งภูมิหลังของผู้เรียนกลุ่มนี้สะท้อนถึงปณิธานของ มสธ. ในการเปิดโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชนไทยทุกเพศทุกวัยได้สามารถร่ำเรียนและแสวงหาความรู้ตามความต้องการของตนอย่างเท่าเทียมกัน

5.1.2 จุดเริ่มต้นในการตัดสินใจเข้ามาศึกษา

เหตุผลหลักในการตัดสินใจเข้ามาศึกษาสำหรับกลุ่มผู้เรียนสูงวัย คือ รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องการนำวิชาความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือ ต่อยอดไปสู่งานอาชีพใหม่ ส่วนผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ที่มีความคาดหวังเพื่อการปรับวิทยฐานะ ยกกระตือรือร้นการทำงาน เลื่อนตำแหน่ง และการเลื่อนขั้นเงินเดือน

รูปแบบของการเรียนทางไกลให้อิสระในด้านเวลาที่ยืดหยุ่น สามารถเรียนไปพร้อมกับการทำงานประจำได้ และมีค่าใช้จ่ายในการเรียนไม่สูงมาก โดยการศึกษาที่ มสธ. ถือเป็นความท้าทายของชีวิตในการก้าวเข้าสู่การศึกษาในช่วงเป็นวัยผู้ใหญ่หรือผู้สูงวัย ที่มีประสบการณ์และความสำเร็จในงานที่ทำมาก่อน และได้มีโอกาสเรียนในวิชาที่สนใจ โดยมีบางคนเริ่มเรียนมาตั้งแต่เมื่อ 30 ปีก่อน ก่อนจะเป็นผู้สูงวัย และก็

มีหลายคนที่ยังเรียนจบระดับปริญญาตรีในหลายสาขาวิชาที่แตกต่างจากวุฒิการศึกษาเดิม และหลายคนยังเรียนต่อในระดับสัมฤทธิ์บัตร ในวิชาที่สนใจในปัจจุบันด้วย สะท้อนถึงความตั้งใจและความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงวัย

5.1.3 ประสบการณ์ระหว่างการศึกษา

ภาพรวมในระหว่างการศึกษาของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงวัยต่างพึงพอใจและประทับใจกับระบบการเรียนการสอนทางไกลของ มสธ. ที่เปิดโอกาสให้คนทำงานเรียนได้โดยไม่ต้องหยุดงานประจำ จุดเด่นของหลักสูตรการเรียนที่มีมาตรฐานสูงและทันสมัย มีการปรับปรุงเพื่อให้ทันสมัยตลอดเวลา มีแผนการเรียนที่ยืดหยุ่นในการเลือกเรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียน พร้อมกับสามารถเทียบโอนหน่วยกิต ไปลงทะเบียนเรียน ในหลักสูตรอื่นได้ มีระบบสนับสนุนการเรียนการสอนที่ครอบคลุม ไม่ว่าจะเป็นเอกสารการสอนที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว และสื่อคุณภาพที่มีความหลากหลายให้เลือกใช้ คณาจารย์ผู้สอนมีความรู้ความสามารถและให้ความเป็นกันเอง เจ้าหน้าที่สนับสนุนทั้งจากมหาวิทยาลัยในส่วนกลาง และศูนย์วิทยบริการและชุมชนสัมพันธ์ ให้คำแนะนำที่ถูกต้องและช่วยประสานงานแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างเต็มใจ และรวดเร็ว ช่องทางการติดต่อสื่อสารที่จัดให้มีหลากหลาย เช่น Line, เว็บไซต์, Facebook, Call Center, SMS, ศูนย์ One-stop service อีกทั้งการจัดอาคารสถานที่ของมหาวิทยาลัยที่สะดวกต่อการใช้งานของกลุ่มผู้เรียนสูงวัย มีความสะอาดสวยงาม มีสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น นอกจากนี้ ผู้เรียนยังประทับใจกับบรรยากาศการแบ่งปันเกื้อกูลฉันท์มิตรที่ได้รับในระหว่างการเรียนรู้กับเพื่อนร่วมเรียน

สำหรับส่วนที่มหาวิทยาลัยควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุง ได้แก่ ควรมีการประชาสัมพันธ์เรื่องการปรับปรุงหลักสูตรไปยังผู้เรียนที่อาจได้รับผลกระทบโดยตรงอย่างรวดเร็วและทั่วถึง เพิ่มความทันสมัย น่าสนใจในเนื้อหาของบางวิชาที่จำเป็นต้องก้าวไปให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมเพิ่มมาตรฐานเวลาในการจัดส่งเอกสารการสอนและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพิ่มมาตรฐานการตรวจสอบคำผิดในเอกสารการสอน ละเอียดของแบบฝึกหัด และควรยกเลิกการใช้สื่อเสริมบางประเภทที่ไม่เหมาะสมกับยุคสมัย รวมทั้งควรมีการให้ความรู้และอบรมข้อมูลเชิงลึกแก่เจ้าหน้าที่ในการตอบคำถาม โดยต้องคำนึงถึงความถูกต้องครบถ้วนและความรวดเร็วทันต่อการใช้ประโยชน์

5.1.4 ปัญหาสุขภาพและแนวทางแก้ปัญหา

ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงวัยมีปัญหาด้านสุขภาพคล้ายกัน จากการมีสุขภาพร่างกายที่เสื่อมถอยไปตามวัย เช่น มีความจำ ความคิด การโต้ตอบช้า ส่วนใหญ่มีปัญหาสายตาวัยที่ต้องใช้แว่นตาในการอ่านหนังสือ และปัญหาจากกระดูก ปวดข้อปวดเข่า นั่ง เดิน ยืนนาน และขึ้นบันไดได้ลำบาก ซึ่งกลุ่มผู้เรียนสูงวัยจะมีความผิดปกติที่มากกว่าผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย นอกจากนี้มักมีโรคเรื้อรังที่พบประจำตัว เช่น โรคความดันโลหิตสูง ไชมันในเลือดสูง และก็มีบางรายที่พบโรคร้ายแรงซึ่งมาเป็นในช่วงสูงวัยไปแล้ว ในด้านสุขภาพจิตส่วนใหญ่มีความสุขกับชีวิต และสามารถจัดการกับสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อชีวิตได้ ในขณะที่บางคนมีความเครียดและกังวลจากการอ่านหนังสือเรียนและการสอบ สำหรับแนวทางแก้ปัญหาในด้านสุขภาพร่างกาย ผู้เรียนใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อปรับตัวในการเรียนให้เหมาะสมกับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและสูงวัย และส่งเสริมสุขภาพทางร่างกายให้ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังใส่ใจกับการรับบริการดูแล

ทางการแพทย์เพื่อจัดการกับโรคประจำตัวได้ในระดับดีและหลายคนบอกว่า การได้ออกไปเรียน ได้พบ พูดคุยกับเพื่อนร่วมเรียน ได้เห็นสิ่งใหม่ ๆ รอบตัว เป็นแนวทางการดูแลสุขภาพจิตที่ดี มหาวิทยาลัยสามารถสนับสนุนการดูแลสุขภาพร่างกายของผู้เรียนสูงวัย ด้วยการจัดวัสดุ อุปกรณ์ ในการพุงร่างกาย และทางลาดในการใช้วีลแชร์ได้เพิ่มทุกพื้นที่ให้บริการ สำหรับสนามของ สอบโรงเรียนอาจจัดแยกห้องสอบ ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงวัยให้อยู่ในชั้นล่างและใกล้ห้องน้ำ (สุดาพร ปัญญาพฤกษ์ และ ปวีณา ลีตระกูล, 2563) และอาจจัดให้มีเบาะรองนั่ง หรือรองหลังให้ใช้เพื่อป้องกันการปวดเมื่อย พร้อม กระเป๋ายาสำหรับการดูแลสุขภาพและการเจ็บป่วยในเบื้องต้น ในด้านจิตใจควรแนะนำให้ผู้เรียนได้เข้า กลุ่มไลน์กับผู้เรียนวัยอื่น ๆ ในชมรมประจำจังหวัด หรือกลุ่มไลน์ประจำวิชาที่มีอาจารย์ผู้สอนร่วมอยู่ด้วย จะได้พูดคุยซักถามคลายปัญหาและข้อสงสัยที่ทำให้เกิดความเครียด ความกังวลในการเรียน

5.1.5 ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนการสอน

1) **ทักษะและความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีในการศึกษา** เป็นปัญหาและอุปสรรค ที่ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่และผู้เรียนสูงวัยส่วนใหญ่พบ เช่น ใช้ไม่เป็น ใช้ไม่คล่อง พบปัญหาในการใช้แล้วแก้ไขเอง ไม่ได้ รวมกระทั่งเกิดจากปัญหาการให้บริการของมหาวิทยาลัยเอง สำหรับผู้เรียนที่มีระดับความพร้อมต่ำ จำเป็นจะต้องได้รับการสนับสนุนและฝึกฝน เพื่อเพิ่มทักษะในการใช้สื่อและเทคโนโลยีที่มหาวิทยาลัยจัดไว้ ให้ในการศึกษาเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่และผู้เรียนสูงวัยสามารถ เข้าถึงเทคโนโลยีได้อย่างเท่าเทียมกับกลุ่มอื่น ๆ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องปรับปรุงโครงข่าย เทคโนโลยีการสื่อสาร วัสดุอุปกรณ์ และสื่อที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนให้มีความทันสมัยและ พร้อมสมบูรณ์ต่อการใช้งานตลอดเวลาด้วย

2) **การเทียบโอนและการลงทะเบียน** ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่และผู้เรียนสูงวัยระบุปัญหา เกี่ยวกับการเทียบโอนว่า ไม่สามารถเทียบโอนชุดวิชาได้ตามที่ต้องการ เนื่องจากผลของการปรับปรุง หลักสูตรทำให้มีการปรับปรุงโครงสร้างชุดวิชาที่เปลี่ยนไปจากที่วางแผนไว้เดิม สำหรับปัญหาเกี่ยวกับการ ลงทะเบียน ได้แก่ ความผิดพลาดของตัวผู้เรียนเอง หรือการได้รับข้อมูลไม่ครบถ้วนเพียงพอ หรือการ สื่อสารผิดพลาดจากเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการลงทะเบียนเรียนและลงทะเบียนสอบ จึงส่งผลให้เสียทั้งโอกาส และเวลาเรียนและเวลาจบการศึกษา มหาวิทยาลัยจึงต้องให้ความสำคัญกับการปรับปรุงระบบทั้งในด้านข้อมูล กระบวนการ และการสื่อสาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการจัดการเรียนการสอน เช่น คำแนะนำเพื่อ แก้ไขปัญหารวมถึงการปรับปรุงระบบการเทียบโอนให้ยืดหยุ่น นำเสนอระบบลงทะเบียนออนไลน์ที่ชัดเจน และสร้างช่องทางสื่อสารที่มาตรฐานสำหรับการแจ้งข้อมูลและการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เพื่อให้บริการแก้ไข ปัญหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักศึกษาได้ดียิ่งขึ้นและ เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการด้านการศึกษาในมหาวิทยาลัย

3) **การสอบออนไลน์** ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่และผู้เรียนสูงวัยต่างได้รับประสบการณ์ในการสอบออนไลน์ที่มหาวิทยาลัยจัดให้เหมือนกับผู้เรียนวัยอื่น ๆ แต่ ก็พบปัญหาและความไม่สะดวกบางประการที่เกิดจากตัวผู้เรียนและเกิดจากระบบการให้บริการของ มหาวิทยาลัย เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ไม่คล่อง ต้องให้สมาชิกในครอบครัวคอยช่วยเหลือ หรือสัญญา

อินเทอร์เน็ตไม่ดีทำให้ระบบการเข้าสอบออนไลน์ใช้เวลาาน และมีความล่าช้า ในการดาวน์โหลดเอกสารข้อสอบ รวมทั้งผู้เรียนบางคนยังไม่มั่นใจในเรื่องความปลอดภัยของระบบที่อาจทำให้มีการทุจริตในการสอบออนไลน์ จึงยังมีความต้องการที่จะสอบในสนามสอบแบบวิธีดั้งเดิม แต่ปัจจุบันการสอบออนไลน์เป็นวิธีการที่กำลังได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นของนักศึกษาเกือบทุกสถาบัน เพราะสะดวกรวดเร็วไม่ต้องเดินทาง และบางสถาบันก็พัฒนาไปไกลถึงระบบการเข้าสอบในเวลาใดก็ได้ที่นักศึกษามีความพร้อม สำหรับ มสธ. จะต้องมีการพัฒนาก้าวให้ทันเทคโนโลยีของระบบการสอบออนไลน์และการวัดผลการศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีการแก้ไขปัญหาทางเทคนิคที่เกิดในระหว่างการจัดสอบได้อย่างรวดเร็วทันทั่วถึง เพื่อให้สามารถรองรับการเข้าสอบของผู้เรียนได้อย่างสะดวกมีประสิทธิภาพ และสร้างความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยของข้อมูลและป้องกันการทุจริตในการสอบ รวมทั้งการประกาศผลสอบได้ตรงตามเวลาที่กำหนด โดยต้องมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ และช่องทางฝึกฝนที่ง่ายและสะดวกในการใช้ระบบการสอบออนไลน์แก่ผู้เรียนทุกกลุ่มวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงวัยที่อาจไม่สะดวกในการเดินทางมาสอบแบบเผชิญหน้าในห้องสอบตามปกติ เพื่อให้ผู้เรียนมีทางเลือกและความพร้อมที่จะสอบออนไลน์ได้จนเป็นเรื่องปกติในอนาคต

4) การจัดสอบแบบเผชิญหน้า ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงวัยมีความสะดวกและชอบการสอบแบบเผชิญหน้ามากกว่าการสอบแบบออนไลน์ สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้เรียนที่ต้องการสภาพแวดล้อมการสอบที่คุ้นเคยคล้ายกับการอยู่ในห้องเรียน โดยสถานที่สอบที่มหาวิทยาลัยจัดให้กับผู้เรียนในภาพรวมนั้นมีความสะดวกในการเดินทางมาสอบ มีความพร้อมในด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกโดยทั่วไปอย่างเพียงพอ อย่างไรก็ตามสำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงวัยยังพบปัญหาบางประการที่ไม่เอื้ออำนวยต่อสภาพทางร่างกายหรือสุขภาพที่มีตามวัย ดังนั้น มหาวิทยาลัยสมควรให้มีการปรับปรุง เช่น จัดห้องสอบเป็นการเฉพาะในชั้นล่างที่ไม่ต้องเดินขึ้นบันได สำหรับผู้เรียนกลุ่มนี้ที่อาจให้ระบุความจำเป็นตามวัยตั้งแต่ในการลงทะเบียน โดยลักษณะทางกายภาพของห้องสอบจะต้องสะอาด มีแสงสว่างและอากาศ ถ่ายเทได้ดีไม่ร้อนอบอ้าว จัดโต๊ะและเก้าอี้ที่มีขนาดเหมาะสมกับสรีระและการนั่งใช้งานเป็นเวลานานของผู้สูงวัย และมีบริบทของความเชื่อมั่นในป้องกันการทุจริตได้อย่างเท่าเทียมกับการจัดสอบแก่ผู้เรียนวัยอื่น รวมทั้งมีการประสานงานกับพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อขอความร่วมมือลดการใช้เสียง ที่อาจเป็นการรบกวนสมาธิในการทำข้อสอบ

5.1.6 แหล่งสนับสนุนในการแก้ไขปัญหา

ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้เรียนสูงวัยส่วนใหญ่พบประสบการณ์ที่ติดระหว่างการศึกษา กับแหล่งสนับสนุนการเรียน ทั้งอาจารย์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายสนับสนุน ครอบครัวยุทธศาสตร์ และเจ้าหน้าที่ศูนย์วิทยบริการและชุมชนสัมพันธ์ที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยแก้ไขปัญหาและสนับสนุนผู้เรียนในทุกมิติของการศึกษา โดยอาจารย์มีบทบาทสำคัญผ่านการให้ความรู้ คำแนะนำ และช่วยเหลือในการเรียนและกิจกรรม เจ้าหน้าที่ฝ่ายสนับสนุนในสำนักบริการการศึกษาและสำนักทะเบียนและวัดผล มีบทบาทในการประสานงานและช่วยเหลือผู้เรียนที่มีปัญหาในการรับบริการการศึกษาที่มหาวิทยาลัยจัดให้ ครอบครัวยุทธศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนด้านการเงิน อาหาร สถานที่เรียน การใช้เทคโนโลยีในการเรียน และกำลัง

ในการเรียน เครือข่ายชมรมและเพื่อนร่วมเรียนมีส่วนในการช่วยเหลือแบ่งปันความรู้ และแก้ปัญหาในการเรียน และเจ้าหน้าที่ศูนย์วิทยบริการและชุมชนสัมพันธ์มีบทบาทในการช่วยเป็นที่ปรึกษาการวางแผนโครงสร้างการเรียนรู้

แหล่งสนับสนุนที่กล่าวนี้ ทำให้ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้เรียนสูงวัยสามารถปรับตัว และแก้ปัญหาในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น มีการใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในการทำกิจกรรม เสริมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสูงวัยอาจมีความแตกต่างจากผู้เรียนวัยอื่นอยู่บ้าง การสนับสนุนที่กล่าวส่งผลทั้งในด้านการศึกษาด้านจิตวิทยาที่สร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการศึกษา เห็นได้จากที่ผู้เรียนแสดงทัศนคติเชิงบวกต่อการปรับตัวและการใช้บริการสนับสนุนจากแหล่งต่าง ๆ มีความพึงพอใจและความเชื่อมั่นในการเรียนรู้กับ มสธ. และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่ตอนปลายหรือวัยผู้สูงอายุช่วยสร้างโอกาสให้ได้พบปะกับผู้คนใหม่ ๆ และสร้างมิตรภาพระหว่างเรียน ช่วยกระตุ้นสมองให้ทำงานและลดความเสี่ยงของสมองที่เกิดขึ้นในวัยนี้ได้ การจัดการศึกษาสำหรับวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงอายุจึงมีความแตกต่างจากวัยอื่น ๆ สถาบันการศึกษาในปัจจุบันจะต้องคำนึงถึงนโยบายและหลักสูตรการศึกษาที่เอื้ออำนวย และส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ตลอดทุกช่วงชีวิตของผู้เรียน (College and University Retiree Association of Canada, 2019) การเตรียมการและมีข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุดเกี่ยวกับผู้เรียนในวัยสูงอายุ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสูงอายุได้อภิปรายให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการในการเรียนและการสนับสนุนการเรียน (Waycott, Vetere, Pedell, Kulik L, Ozanne, Gruner, & Downs, (2013) จึงเป็นความจำเป็นเพื่อเป็นแนวทางในการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ และผู้เรียนสูงวัยให้มีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม โดยธรรมชาติของผู้สูงอายุที่มีการเสื่อมของร่างกาย สมอง และจิตใจเป็นทุนเดิมทุกคน เมื่อกลับมาเรียนรู้ในวัยที่อายุมากแล้ว จึงมักประสบกับปัญหาในการเรียนในหลาย ๆ กรณี เช่น ความจำ การคิดวิเคราะห์ การอ่านตำรา การเขียน การทำข้อสอบ การคิดคำนวณ การบริหารเวลา การใช้เทคโนโลยี การใช้คอมพิวเตอร์ การค้นคว้าและเข้าถึงสารสนเทศ การสื่อสาร (อภิภา ปรัชญพฤทธิ์, 2562) และยังมีคุณสมบัติส่วนบุคคลของผู้เรียนบางประการที่เป็นปัญหาอุปสรรค ได้แก่ ทัศนคติต่อการเรียนรู้ของตนเอง ขาดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง การขาดแรงจูงใจ ความรู้สึกโดดเดี่ยว ความล้มเหลวด้านการเรียนในอดีตการขาดความตระหนักถึงประโยชน์ของการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ตลอดจนการมีความกังวลใจในการเรียน (Baharudin et al., 2013; Chao et al., 2007) นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดจากด้านสถาบันการศึกษาในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน และจัดการเรียนการสอนที่ไม่ตอบสนองความเปลี่ยนแปลงของโลก และความต้องการของผู้เรียน รูปแบบวิธีการสอนและสื่อที่ใช้โดยบางแห่งผู้สอนใช้การบรรยายตามตำราเป็นหลัก ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ประสบการณ์ที่มีให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้หรือใช้สื่อการสอนที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่มากเกินไป โดยไม่คำนึงถึงความพร้อม

และความถนัดของผู้เรียนในด้านนี้ และระบบสนับสนุนการเรียน การช่วยเหลือตามความต้องการของผู้เรียนยังไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ (Dampson, Owusu-Mensah, Apau & Osei-Owusu, 2019)

การวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นอภิปรายที่น่าสนใจ ทั้งส่วนที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้ดำเนินการไว้ดีเหมาะสมแล้ว และส่วนที่ควรต้องพัฒนาปรับปรุง ดังนี้

ภูมิหลังของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่และผู้เรียนสูงวัยที่เลือกเข้าศึกษาที่ มสธ. พบความหลากหลายทั้งในแง่มุมมองของเพศ อายุ ที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในอาชีพที่ทำและรายได้ สะท้อนถึงปณิธานของ มสธ. ในการเปิดโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้กับประชาชนไทยทุกเพศทุกวัย ได้สามารถเข้าเรียนและแสวงหาความรู้ตามความต้องการของตนอย่างเท่าเทียมกัน โดยผู้เรียนแต่ละคนมีแรงจูงใจและจุดมุ่งหมายของการเรียนเพื่อการทำนายและความพึงพอใจของตนเองในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ทั้งการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีใหม่ ภาษาต่าง ๆ หรือทักษะอื่น ๆ (ฐิติมา ดวงวันทอง, 2560) ที่สามารถนำไปใช้ในการทำงานหรือชีวิตประจำวัน สร้างความสำเร็จทางวิชาการ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในอาชีพที่ทำอยู่ในปัจจุบัน หรืออาชีพใหม่ที่จะเลือกในช่วงชีวิตความเป็นผู้สูงวัย (Lin, 2011) และการมีทัศนคติเชิงบวกทำให้มีการปรับตัวเกิดการรับรู้ที่ดีต่อมหาวิทยาลัย พึงพอใจและเชื่อมั่นในการเรียนรู้ในระบบการศึกษาทางไกล สำหรับด้านสุขภาพพบปัญหาที่เป็นอุปสรรคทางชีวภาพ เช่น ความเหนื่อยล้าของตา และความปวดเมื่อยของร่างกายที่เกิดจากการไม่เปลี่ยนอิริยาบถจากการนั่งนาน ๆ เช่น ในช่วงที่ต้องนั่งทำข้อสอบระยะเวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง เป็นต้น (Chen, & Janicki, 2020) รวมทั้งความวิตกกังวลที่อาจทวีเป็นความเครียดทางจิตใจขึ้นได้ จากปัญหาด้านความจำ ด้านการใช้เทคโนโลยี และการเข้าถึงระบบสนับสนุนการเรียนที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข (Chiu, Hu, Lin, Chang, Chang, & Lai, (2016)

จุดเด่นของหลักสูตร มสธ. มีมาตรฐานที่สูงและมีการปรับปรุงให้ทันสมัยตลอดเวลา เปิดโอกาสให้คนทำงานสามารถเรียนได้โดยไม่ต้องหยุดงานประจำ มีความยืดหยุ่นในการเลือกเรียน และสามารถเทียบโอนหน่วยกิตไปลงทะเบียนเรียนในหลักสูตรอื่นได้ มีแผนการศึกษาที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนตามความเหมาะสม แต่ควรต้องปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุด้วยการผสมผสานทั้งด้านวิชาการและประสบการณ์ควบคู่กันไปด้วย (Chao et al., 2007) จัดหลักสูตรหรือการอบรมระยะสั้นโดยร่วมมือกับภาคเอกชน ให้มีเนื้อหาที่หลากหลายสำหรับกลุ่มผู้เรียนสูงอายุและตรงกับความต้องการของตลาดอาชีพ (Escuder-Mollon, Esteller-Curto, Ochoa, & Bardus, 2014; Lin, 2011; Zhang et al., 2022) ซึ่งสามารถขยายไปยังกลุ่มผู้เรียนวัยอื่นที่สนใจ หรือกลุ่มที่ขาดโอกาสจากมหาวิทยาลัยระบบปิดให้มาเลือกเรียนที่ มสธ. ได้หลากหลายมากขึ้น และเมื่อมีการปรับปรุงหลักสูตรแล้วจะต้องมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้ผู้เรียนที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงสร้างหลักสูตรที่ปรับเปลี่ยนรับทราบโดยเร็ว ในส่วนของอาจารย์ผู้สอนได้รับความชื่นชมในเรื่องการมีความรู้ความสามารถ ให้คำแนะนำ และช่วยเหลือในการเรียนรู้วิชานั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี มีความเป็นกันเองและใส่ใจกับปัญหาของผู้เรียนสูงอายุ สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุพิชา บุรณะวิทยากรณ์ (2565) และสุดาพร ปัญญาฤกษ์, ปวีณา ลีตระกูล (2563) ที่กล่าวถึงคุณสมบัติ ของครูผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ว่าต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในเนื้อหาสาระในเรื่องนั้นโดยตรง

มีความสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างน่าสนใจ และมีความเข้าใจในหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ อีกด้วย

สื่อหลักที่เป็นเอกสารการสอนและแบบฝึกปฏิบัติหรือแนวการศึกษา เป็นที่ชื่นชอบของผู้เรียน สูงอายุ เพราะมีเนื้อหาสาระที่สมบูรณ์ครบถ้วนใช้ในการเรียนรู้ การทำงาน และอ้างอิงทางวิชาการได้เป็นอย่างดี มีรอบการปรับปรุงเนื้อหาของหนังสือเพื่อให้ทันสมัยตลอดเวลา แต่ควรปรับปรุงเนื้อหาที่มีความซ้ำซ้อน และเพิ่มการฝึกปฏิบัติที่จำเป็นในบางวิชาให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะและนวัตกรรมที่ทันสมัย เพราะสื่อหลักที่เป็นหนังสืออาจขาดประสิทธิภาพการใช้งานในประเด็นนี้ ตามผลการศึกษาของ Zhang et al., (2022) นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังจัดสื่อเสริมและสื่อประกอบที่หลากหลาย ซึ่งได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามแผน “ระบบการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2543” สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Sandhu, Damodaran, & Ramondt, (2013) ที่พบว่า ผู้เรียนทั้งวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ต้องการการเรียนรู้แบบผสมผสานทั้งจากในชั้นเรียนและผ่านสื่อต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งการจัดให้บริการสื่อออนไลน์ที่ทันสมัยของมหาวิทยาลัย แตกต่างจากผลการศึกษาของ Fong, Yee, Ng, & Law (2022) ที่พบว่าการจัดการศึกษาของบางสถาบันยังขาดการสนับสนุนทางเทคนิคและความต้องการในการเรียนรู้ออนไลน์ แต่ถึงกระนั้นมหาวิทยาลัยก็ต้องคำนึงถึงการปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยีที่มีการปรับตัวเร็ว และการวางแผนลงทุนในด้านนี้ รวมทั้งอุปสรรคของผู้เรียนที่อาจประสบปัญหาเกี่ยวกับสื่อที่ล้าสมัยเร็ว เช่น CD ที่ไม่สะดวกต่อการใช้งานและปัจจุบันแทบจะหาเครื่องอ่านไม่ได้แล้ว ซึ่งรวมไปถึงสื่อเสริมออนไลน์ และในบางชุดวิชา E-learning ที่มหาวิทยาลัยจัดไว้แต่ผู้เรียนสูงอายุไม่ได้นำมาใช้เพราะส่วนใหญ่มีความกังวลใจที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้เทคโนโลยี เนื่องจากความกลัวในการใช้คอมพิวเตอร์ ขาดความคุ้นเคยกับการใช้อินเทอร์เน็ต ซึ่งอาจกีดกันความตั้งใจในการลองใช้การเรียนรู้ออนไลน์ และการสอบออนไลน์ สำหรับช่องทางการสื่อสารที่มหาวิทยาลัยจัดให้ เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของสูงวัยในเชิงรุกผ่านการพูดคุยแบบเผชิญหน้า One stop service โทรศัพท์ Call Center และการใช้อินเทอร์เน็ต (Zhang et al., 2022) เช่น Line, เว็บไซต์, Facebook แต่ควรปรับปรุงในเรื่องการเพิ่มความรู้เชิงลึก และความรวดเร็วและความใส่ใจในการให้บริการตอบคำถามปัญหาการเรียนของเจ้าหน้าที่ (Chao et al., 2007)

นอกจากผลการวิจัยประสบการณ์ที่ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงอายุ พบว่าในระบบจัดการศึกษาทางไกล ระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ผู้วิจัยพบลักษณะและความต้องการที่แตกต่าง ซึ่งมหาวิทยาลัยจะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงระบบการจัดการศึกษาทางไกล ในลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียนในวัยสูงอายุ สรุปได้ดังนี้

ความคิดเห็นที่ตรงกันระหว่างกลุ่มผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย (อายุ 50-59 ปี) และกลุ่มผู้เรียนสูงวัย (อายุ 60 ปีขึ้นไป)

1) การเรียนรู้และการใช้เทคโนโลยี ทั้งสองกลุ่มต้องการการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นให้เทคโนโลยีที่ใช้งานได้ง่ายและทันสมัย และต้องการการสนับสนุนและความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยี

2) การสนับสนุนทางสังคมและจิตใจ ทั้งสองกลุ่มต้องการการสนับสนุนทางสังคมและจิตใจที่ช่วยให้เกิดความสมดุลและความสุขในชีวิต เน้นการมีความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีจากการเรียนรู้

ข้อมูลที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย (อายุ 50-59 ปี) และกลุ่มผู้เรียนสูงวัย (อายุ 60 ปีขึ้นไป)

1) ความต้องการและเป้าหมาย

1.1) ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย มีเป้าหมายทางอาชีพเพื่อพัฒนาตนเอง ยกกระดับวิทยฐานะในอาชีพและเพิ่มค่าตอบแทน ต้องการความรู้และทักษะที่เชื่อมโยงกับงานปัจจุบันหรือทางเลือกงานใหม่ในอนาคต

1.2) ผู้เรียนสูงวัย มีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มการใช้ชีวิตในช่วงสูงอายุ ต้องการเรียนรู้เพื่อความพึงพอใจส่วนตัวและความสนใจใหม่ ๆ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อสังคมหรือชุมชน

2) ความสามารถและทักษะ

2.1) ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย มีความคิดสร้างสรรค์และประสบการณ์มากในสายงานหรืออาชีพ ต้องการความรู้ที่ทันสมัยและเชื่อมโยงกับงานที่ทำ

2.2) ผู้เรียนสูงวัย มีความสามารถและทักษะในอาชีพที่เคยทำอาจลดลง ความรู้ที่สนใจมุ่งเน้นเพื่อเป็นการเติมเต็มความสนใจใหม่ ๆ และคุณภาพชีวิต

3) วิธีการเรียนรู้

3.1) ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย เน้นการปฏิบัติ การประยุกต์ใช้ความรู้ในงาน และการเรียนรู้จากประสบการณ์

3.2) ผู้เรียนสูงวัย การเรียนรู้ต้องเหมาะสมกับความสามารถของร่างกายและจิตใจ เน้นการสื่อสารที่ช่วยในการเรียนรู้ได้ดี

4) การสนับสนุนทางวิชาการและอาชีพ

4.1) ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย ต้องการการสนับสนุนทางวิชาการที่เชื่อมโยงกับอาชีพและการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับงาน

4.2) ผู้เรียนสูงวัย ต้องการการสนับสนุนทางวิชาการที่เข้าใจง่ายและเพื่อความพึงพอใจในการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีในช่วงหลังเกษียณ

5.3 ข้อเสนอแนะ

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนสำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงวัย มีข้อเสนอแนะ 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ มหาวิทยาลัยสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการปรับปรุงหรือพัฒนาได้ ดังนี้

1) การปรับปรุงโครงสร้างการเรียนรู้หรือโปรแกรมการศึกษา ผู้บริหารของแต่ละสาขาวิชาสามารถนำไปปรับปรุงโครงสร้างการเรียนรู้หรือโปรแกรมการศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการและ

ระดับความสามารถของผู้สูงวัย ให้มีเนื้อหาที่น่าสนใจและเข้าใจง่าย คำนึงถึงความต้องการและความสามารถของผู้สูงวัย และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ รวมถึงการพัฒนาคู่มือและวัสดุการเรียนรู้ที่เหมาะสม สร้างคู่มือและวัสดุการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัย เพื่อช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เป็นไปอย่างราบรื่น

2) การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสามารถพัฒนาระบบการเรียนรู้และการสอบออนไลน์ ให้ใช้งานง่ายสะดวกและมีความเสถียรปลอดภัย พร้อมกับสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนสูงวัยได้ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ผ่านคู่มือการปฐมนิเทศ การให้คำปรึกษาแนะนำการใช้งานจากอาจารย์ เจ้าหน้าที่สนับสนุน และการฝึกอบรมในกิจกรรมเสริม เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดความรู้สึกมั่นใจในการใช้ การเข้าถึงเนื้อหาการเรียนรู้ และการสอบ

3) การสร้างชุมชนการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยอาจนำไปปรับแผนงานในการสร้างโครงการหรือกิจกรรมที่เน้นการทำงานกับกลุ่มผู้สูงวัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาและทักษะประสบการณ์ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เรียนสูงวัย เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน

4) การพัฒนาโปรแกรมอบรมสำหรับบุคลากรทางการศึกษา เพื่อเพิ่มความเข้าใจในลักษณะ ธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียนสูงวัย เพื่อให้การให้บริการที่ตอบสนองความต้องการได้ตรงและรวดเร็ว พร้อมกับความรู้สึกลึกซึ้ง

5) การเสริมสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม มหาวิทยาลัยนำไปใช้โดยการปรับสภาพแวดล้อมด้านสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก และการเข้าถึงสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ รวมทั้งบรรยากาศที่เป็นกันเองและให้เกียรติซึ่งกันและกัน

6) การติดตามและประเมิน มหาวิทยาลัยสามารถทำการติดตามผลการเรียนของผู้เรียนสูงวัย และประเมินการปรับปรุง ระบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อผู้เรียนวัยผู้ใหญ่และผู้เรียนสูงวัย เพื่อให้มหาวิทยาลัยสามารถปรับตัวทันต่อความต้องการของผู้เรียนสูงวัยได้อย่างต่อเนื่อง

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การออกแบบและพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพสำหรับวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงวัย

2) การศึกษาเกี่ยวกับวิธีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น เทคโนโลยีช่วยสังคม (social technology) หรือเทคโนโลยีการเรียนรู้ (learning technology) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนความรู้ของผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงวัย